

Crynodebau sector: Gwasanaethau addysg llywodraeth leol

2

Cyd-destun

Mae gwasanaethau addysg llywodraeth leol yn cynnwys y gwasanaethau hynny a ddarperir neu a gomisiynir gan un awdurdod lleol, yn ogystal â'r rheini a ddarperir mewn partneriaeth ag awdurdodau lleol eraill. Darperir gwasanaethau gwella ysgolion yn bennaf trwy bedwar consortiwm rhanbarthol ar ran awdurdodau lleol.

Yn dilyn dau arolygiad peilot yn 2017-2018, fe wnaethom adolygu ein prosesau ar gyfer arolygu gwasanaethau addysg llywodraeth leol. O ganlyniad i'r adolygiad, fe newidiodd ein prosesau arolygu. Fe wnaethom ddileu'r barnau ar gyfer meysydd arolygu unigol a disodli'r rhain gydag un farn gyffredinol ar b'un a yw'r gwasanaeth addysg llywodraeth leol yn achosi pryder sylweddol neu beidio. Hefyd, newidiodd ein hymagwedd at y meysydd arolygu. Mae arolygwyr yn parhau i werthuso ac adrodd ar bob agwedd ar feysydd arolygu 1 (deilliannau) a 3 (arweinyddiaeth a rheolaeth), ond o dan faes arolygu 2 (gwasanaethau addysg) mae gennym set o gwestiynau arolygu lleol sydd wedi'u teilwra i bob awdurdod lleol. Mae cwestiynau arolygu lleol yn canolbwyntio ar wasanaethau addysg sy'n ymwneud â blaenoriaethau strategol yr awdurdod lleol neu'n deillio o wybodaeth sydd gennym am wasanaethau addysg yn yr awdurdod lleol. Rydym yn cytuno ar y cwestiynau arolygu lleol gyda'r awdurdod lleol cyn yr arolygiad.

Crynodebau sector: Gwasanaethau addysg llywodraeth leol

Pan fyddwn yn barnu bod gwasanaeth addysg awdurdod lleol yn peri pryder sylweddol, cynhaliwn gynhadledd welliant ôl-arolygiad rhyw dri mis ar ôl yr arolygiad craidd. Mae uwch arweinwyr o'r awdurdod lleol a rhanddeiliaid eraill yn mynychu'r gynhadledd, sy'n canolbwyntio ar gynlluniau'r awdurdod i fynd i'r afael â diffygion. Yn dilyn y gynhadledd, byddwn yn parhau i weithio'n agos gyda'r awdurdod lleol i gefnogi gwelliant hyd nes ein bod yn fodlon â chynnydd yn erbyn yr argymhellion yn yr adroddiad arolygu.

Rhwng Medi 2018 a Gorffennaf 2019, cynhaliom bedwar arolygiad, yng Nghasnewydd, Pen-y-bont ar Ogwr, Sir y Fflint a Phowys. Barnom nad oes angen gweithgarwch dilynol ar dri o'r awdurdodau lleol, a bod un awdurdod yn achosi pryder sylweddol.

Rydym hefyd yn ymweld â'r holl awdurdodau lleol a chonsortia rhanbarthol fel rhan o'n trefniadau arolygydd cyswllt. Mae'r ymweliadau hyn yn adolygu cynnydd yn erbyn argymhellion arolygiadau blaenorol ac adolygiadau thematig, yn ogystal â mynd ar drywydd blaenoriaethau allweddol yn y sector. Cynhaliom ymweliad arolygydd cyswllt mwy sylweddol â rhanbarth ERW (de orllewin a chanolbarth Cymru) yn ystod y flwyddyn hon yn sgil pryderon ynghylch y diffyg cynnydd ers yr ymweliad monitro blaenorol. Cynlluniodd ERW newidiadau sylweddol i'w weithlu a'i ymagwedd o Fedi 2019, a pharhawn i fonitro cynnydd ERW. Mae canfyddiadau'r holl arolygiadau ac ymweliadau hyn wedi llywio'r adroddiad hwn.

Deilliannau

Ar draws yr awdurdodau lleol, mae llawer o ddisgyblion yn gwneud cynnydd cadarn rhwng yr oedrannau ysgol statudol 5 i 16. Yn gyffredinol, mae perfformiad yn gryfach mewn ysgolion cynradd nag mewn ysgolion uwchradd. Mae gan dri o'r pedwar awdurdod lleol a arolygwyd eleni argymhelliad ynglŷn â gwella perfformiad disgyblion mewn ysgolion uwchradd. Ym Mhen-y-bont ar Ogwr, mae safonau disgyblion yn dda ar ddiwedd cyfnod allweddol 4. Fodd bynnag, mae cyfran yr ysgolion cynradd â safonau da o leiaf pan gânt eu harolygu islaw'r cyfartaledd ar gyfer Cymru, ac mae arolygwyr wedi nodi gwendidau yn aml ym medrau llythrennedd disgyblion yn yr ysgolion hyn. Mewn dau o'r awdurdodau lleol a arolygwyd, mae disgyblion sy'n gymwys i gael prydu ysgol am ddim yn perfformio gystal o leiaf â'r un grŵp o ddisgyblion ledled Cymru. Yng Nghasnewydd, fodd bynnag, mae perfformiad y disgyblion hyn yn wannach. Mae disgyblion yng Nghasnewydd sy'n derbyn cymorth parhaus gan Wasanaeth Lleiafrifoedd Ethnig Awdurdod Addysg Gwent (GEMS) dros gyfnod o flynyddoedd yn perfformio'n dda ar ddiwedd eu haddysg statudol. Gofynnem i swyddogion o Gasnewydd gyflwyno astudiaeth achos ynglŷn â'r gwaith hwn.

Mae presenoldeb disgyblion mewn ysgolion cynradd yn dda mewn tri o'r pedwar awdurdod lleol. Mae presenoldeb disgyblion mewn ysgolion uwchradd yn dda ym Mhen-y-bont ar Ogwr ond mae'n wannach yn y tri awdurdod arall. Yn Sir y Fflint, nid yw presenoldeb disgyblion mewn ysgolion cynradd ac uwchradd yn cymharu'n dda â lefelau mewn awdurdodau lleol tebyg. Mewn dau o'r awdurdodau lleol a arolygwyd, mae canran y disgyblion sy'n absennol yn barhaus o'r ysgol wedi bod uwchlaw cyfartaledd Cymru am y tair blynedd diwethaf (Llywodraeth Cymru, 2019a).

GEMS Casnewydd

Mae disgyblion sy'n derbyn cymorth gan GEMS yn perfformio'n dda yng nghyfnod allweddol 4 yn y dangosyddion allweddol sy'n cynnwys Cymraeg / Saesneg a mathemateg. Maent yn cyflawni i safon sy'n debyg i safon disgyblion eraill. Mae'r gwasanaeth yn helpu disgyblion i ddatblygu eu medrau iaith yn gyflym, trwy gymorth gan gynorthwywyr addysgu dwyieithog, er enghraifft.

I gael mwy o wybodaeth, darllenwch ein **hadroddiad**

Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr

Ar draws yr awdurdod lleol, mae plant a phobl ifanc yn gwneud cyfraniad cadarnhaol iawn at ddylanwadu ar benderfyniadau sy'n effeithio arnynt a wnaed gan eu hysgolion a'r awdurdodau lleol. Mae pobl ifanc yn gwybod bod eu cyfraniad yn cael ei werthfawrogi a'i fod yn gwneud gwahaniaeth.

I gael mwy o wybodaeth, darllenwch ein **hastudiaeth achos**

Crynodebau sector: Gwasanaethau addysg llywodraeth leol

Mae cyfradd y gwaharddiadau parhaol a gwaharddiadau cyfnod penodol yn rhy uchel ym mhob un o'r awdurdodau lleol a arolygwyd eleni.

Mewn dau o'r pedwar awdurdod lleol a arolygwyd, mae plant a phobl ifanc yn cael cyfleoedd da i ddylanwadu ar benderfyniadau sy'n effeithio arnynt. Yn Sir y Fflint, er enghraifft, bu pobl ifanc yn gweithio gyda swyddogion ymchwil o Brifysgol Caerdydd i ddadansoddi gwybodaeth o'r arolwg Rhwydwaith Ymchwil Iechyd Ysgolion. Fe wnaethant nodi materion cyffredin ynglŷn ag iechyd a lles disgyblion mewn ysgolion uwchradd. Mae'r gwaith hwn wedi arwain at ddatblygu cynllun gweithredu awdurdod lleol cynhwysfawr i wella iechyd a lles pobl ifanc yn Sir y Fflint. Ceir mwy o wybodaeth am yr arolwg hwn a lles disgyblion yng Nghymru yn ein harolwg thematig [Iach a Hapus](#), a gyhoeddwyd ym Mehefin 2019 (Estyn, 2019b). Ym Mhen-y-bont ar Ogwr, mae'r cyngor ieuencid wedi arwain o ran mynd i'r afael â 'thlodi mislif' mewn ysgolion. O ganlyniad i'r gwaith hwn, trefnwyd bod cynhyrchion mislif rhad ac am ddim ar gael i bob ysgol.

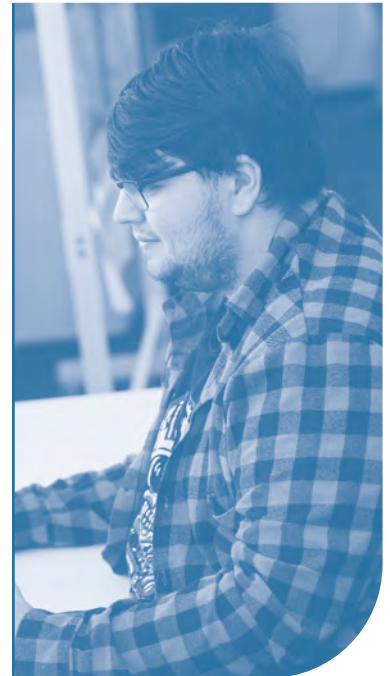
Yng Nghasnewydd a Phowys, nid yw cyfleoedd i ddisgyblion gyfrannu at gyfeiriad strategol yr awdurdod lleol neu i helpu gwerthuso'r mentrau a gynigir iddynt wedi'u datblygu'n ddigonol.

Gwasanaethau addysg

Mae swyddogion gwella ysgolion ac ymgynghorwyr her yn adnabod eu hysgolion yn dda, ar y cyfan. Mae'r bartneriaeth rhwng swyddogion gwella ysgolion awdurdodau lleol a swyddogion o'r consortia rhanbarthol yn effeithiol, ac mae swyddogion yn gweithio'n dda â'i gilydd i ddarparu cymorth i ysgolion. Mae swyddogion yn datblygu perthnasoedd gweithio da gydag ysgolion. Er enghraifft, mae'r ymagwedd 'Tîm Pen-y-bont ar Ogwr' a gyflwynwyd yn 2017 yn cefnogi cydweithio rhwng ysgolion a'r awdurdod lleol yn dda. Mae'r ymagwedd hon wedi helpu sefydlu cyfrifoldeb cyfunol ar gyfer gwella deilliannau i'r holl ddysgwyr. Mae swyddogion awdurdod lleol yn yr awdurdodau lleol a arolygwyd eleni wedi gwella'r defnydd a wnânt o'u pwerau statudol, er enghraifft trwy gyflwyno hysbysiadau rhybudd i ysgolion y mae angen iddynt wella.

Ym mhob un o'r pedwar awdurdod lleol, mae ymgynghorwyr her wedi cryfhau'r cymorth a ddarparant i ysgolion. Maent yn cyflawni ystod dda o weithgareddau i gasglu tystiolaeth uniongyrchol ynglŷn â pha mor dda y mae disgyblion yn perfformio, gan gynnwys arsylwadau gwersi, teithiau dysgu ac edrych ar lyfrau disgyblion. Fodd bynnag, mae'r gwerthusiadau a wna swyddogion ac ymgynghorwyr er mwyn barnu cynnydd yn canolbwyntio'n ormodol yn aml ar ddata perfformiad a darpariaeth yn hytrach na'r safonau y mae disgyblion yn eu cyflawni neu'r cynnydd a wnânt.

Nid yw'r gwaith y mae swyddogion awdurdod lleol ac ymgynghorwyr her yn ei wneud yn sicrhau bob amser bod ysgolion sy'n peri pryder yn gwella'n ddigon cyflym. Mae ychydig o ysgolion yn yr holl awdurdodau lleol a arolygwyd eleni naill ai'n parhau mewn categorïau statudol yn dilyn arolygiad am gyfnod rhy hir, neu nid ydynt yn cynnal gwelliannau yn dilyn cyfnod o gymorth dwys. O ganlyniad, mae deilliannau a darpariaeth ar gyfer disgyblion yn yr ysgolion hyn yn parhau'n wan dros gyfnod.

Crynodebau sector: Gwasanaethau addysg llywodraeth leol

Yn gyffredinol, mae awdurdodau lleol yn defnyddio'r adnoddau sydd ar gael iddynt yn dda i gynyddu'r lefelau cymorth a ddarparant i ddisgyblion ag anghenion addysgol arbennig a disgyblion eraill y mae angen cymorth ychwanegol arnynt. Er enghraifft, maent yn defnyddio medrau ac arbenigedd athrawon o'r UCDAu ac ysgolion arbennig i weithio gydag athrawon a disgyblion mewn ysgolion prif ffrwd.

Mae awdurdod lleol Pen-y-bont ar Ogwr yn canolbwyntio'n dda ar gynorthwyo gofawyr ifanc yn ei ysgolion. Mae'r tim grwpiau agored i niwed wedi sefydlu perthnasoedd gweithio da gyda'r gwasanaeth gofal cymdeithasol plant i ddarparu hyfforddiant a chymorth i'r ysgolion y mae gofawyr ifanc yn eu mynychu. Ym Mai 2019, cyhoeddodd arolwg ar y ddarpariaeth i ofalwyr ifanc mewn ysgolion uwchradd, colegau addysg bellach ac UCDAu ledled Cymru (Estyn, 2019d). I gael mwy o wybodaeth, darllenwch yr [adroddiad](#).

Yn Sir y Fflint, mae'r awdurdod lleol yn darparu darpariaeth o ansawdd da i ddisgyblion ag anghenion addysgol arbennig. Mae adnoddau da gan y gwasanaeth ac mae cryn arbenigedd a phrofiad gan ei staff. Darparant arweiniad clir a buddiol i ysgolion er mwyn eu helpu i nodi anghenion disgyblion a sicrhau cymorth perthnasol. Un nodwedd nodedig o waith Sir y Fflint yw ei allu cadarn i nodi ac ymyrryd yn gynnar i gynorthwyo medrau lleferydd, iaith a chyfathrebu plant. Gofynnwyd i'r awdurdod lleol ddarparu astudiaeth achos yn amlinellu ei waith yn y maes hwn.

Ym Mhowys, ceir cydlynu, gwerthuso a chynllunio annigonol ar gyfer disgyblion ag anghenion addysgol arbennig neu'r rheiny y mae angen cymorth ychwanegol arnynt. Mae'r ddarpariaeth ar gyfer grwpiau o ddysgwyr agored i niwed yn rhy amrywiol, ac nid yw gweledigaeth yr awdurdod lleol o ran disgyblion y mae angen cymorth arnynt yn cael ei chyfleu yn effeithiol i ysgolion. Nid oes trosolwg cynhwysfawr gan swyddogion o anghenion disgyblion, ac mae hyn yn cyfyngu ar eu gallu i fodloni anghenion dysgwyr agored i niwed yn effeithiol.

Yng Nghasnewydd, mae'r ddarpariaeth i gefnogi lles plant a phobl ifanc yn flaenoriaeth uchel. Mae'r awdurdod lleol yn monitro'n dda y ddarpariaeth a wneir gan ysgolion i wella lles disgyblion drwy ei olrhainiwr lles ysgolion. Mae hyn yn galluogi swyddogion i nodi a rhannu arfer gryf mewn ysgolion. Mae swyddogion yn adnabod eu cymunedau ysgol yn dda, a thrwy ystod o fentrau, maent yn darparu cymorth pwrpasol i ddisgyblion agored i niwed. Er enghraifft, mae'r prosiect 'gweld y byd drwy ein llygaid ni' wedi helpu hyrwyddo cynhwysiant trwy gyflwyno disgyblion i nodweddion diwylliannau gwahanol, gan gynnwys disgyblion sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Yn Ebrill 2019, cynhyrchom arolwg am y ddarpariaeth a wna ysgolion ac awdurdodau lleol ar gyfer disgyblion Sipsiwn, Roma a Theithwyr oed ysgol uwchradd (Estyn, 2019c). I gael mwy o wybodaeth, darllenwch yr [adroddiad](#).

Arweinyddiaeth a rheolaeth

Ym mhob un o'r pedwar awdurdod lleol, mae gweledigaeth glir ar gyfer addysg gan uwch arweinwyr. Mewn tri o'r pedwar awdurdod, mae'r weledigaeth hon yn llywio cynllunio corfforaethol yn dda. Yn awdurdod lleol Powys, fodd bynnag, mae newid sylweddol o ran uwch swyddogion, gan gynnwys ar lefelau prif weithredwr, cyfarwyddwr a phennaeth gwasanaethau, wedi effeithio ar effaith arweinyddiaeth ar feysydd allweddol o waith yr awdurdod lleol.

Cyngor Sir y Fflint

Mae'r Prosiect Datblygu Iaith yn galluogi cymorth cyffredinol, targedig ac arbenigol effeithiol gyda digon o adnoddau ar gyfer disgyblion iau. Mae cynorthwyr datblygu iaith yr awdurdod yn mynychu ysgolion ac yn cydweithio gydag athrawon i gefnogi unigolion a grwpiau bach o ddisgyblion. Yn ogystal, mae'r gwasanaeth Saesneg fel iaith ychwanegol (SIY) a'r gwasanaeth iaith a Chyfathrebu yn cyflwyno hyfforddiant gwerthfawr i athrawon ynglŷn â chaffael iaith yn gynnar.

I gael mwy o wybodaeth, darllenwch ein [hastudiaeth achos](#)

Crynodebau sector: Gwasanaethau addysg llywodraeth leol

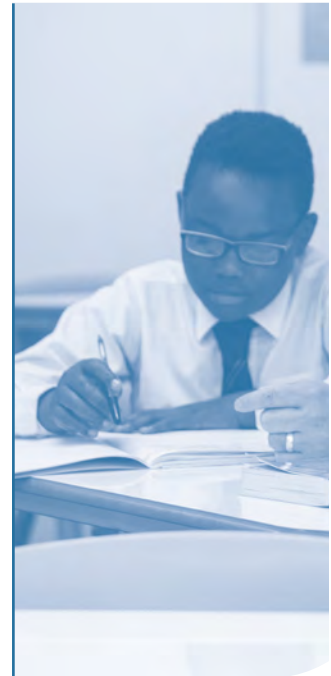
Mae perthnasoedd gweithio da gan awdurdodau lleol â'u consortiwm rhanbarthol. Ar y cyfan, mae swyddogion yn cyfrannu'n dda at reoli, llywodraethu a chraffu eu consortiwm. Mae swyddogion awdurdod lleol a chonsortia yn rhannu gwybodaeth am ysgolion yn gyson i sicrhau bod cydddealltwriaeth o berfformiad ysgolion a bod cymorth perthnasol yn cael ei ddarparu.

Yn gyffredinol, mae prosesau cynllunio gwelliant yn nodi'n briodol yr agweddau pwysicaf ar addysg y mae angen iddynt wella. Yn y rhan fwyaf o achosion, mae'r blaenoriaethau hyn yn darparu sylfaen gadarn ar gyfer gwella addysg ar lefel gorfforaethol a lefel gwasanaeth. Gan mwyaf, mae awdurdodau lleol wedi gwneud cynnydd priodol o ran mynd i'r afael â'u blaenoriaethau a sicrhau gwelliant. Yng Nghasnewydd, fodd bynnag, er bod swyddogion wedi gallu cynnal deilliannau da mewn ysgolion cynradd ac arweinyddiaeth gryf ar GEMS, nid ydynt wedi cael digon o effaith ar wella deilliannau ar gyfer disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim neu ar gyfer disgyblion yn yr UCD. Ym Mhowys, nid yw arweinwyr wedi gwneud gwelliannau cadarn, cynaliadwy i fynd i'r afael â'r llawer o ddiffygion a nodwyd yn ystod arolygiadau blaenorol Estyn neu yn adroddiadau Swyddfa Archwilio Cymru.

Mae prosesau hunanwerthuso ar lefel gorfforaethol wedi'u sefydlu'n dda mewn tri awdurdod lleol. Yn yr achosion gorau, mae swyddogion yn rhoi ystyriaeth dda i gyfraniadau gan randdeiliaid, gan gynnwys arweinwyr ysgol a disgyblion, er mwyn eu helpu i werthuso'u gwasanaethau. Mae hyn yn helpu sicrhau bod gan swyddogion ac aelodau etholedig ddealltwriaeth gywir o berfformiad y gwasanaeth addysg. Fodd bynnag, ceir amrywioldeb yn ansawdd gwerthuso gwaith gwasanaethau addysg penodol ym mhob un o'r awdurdodau lleol a arolygwyd eleni. Nid yw'r rhain yn ddigon trwyadl, nid ydynt bob amser yn darparu effaith lawn y gwasanaethau a ddarperir i uwch reolwyr, neu maent yn canolbwyntio gormod ar y prif ddata. Ym Mhowys, nid oes proses hunanwerthuso gadarn a pharhaus gan yr awdurdod lleol ar gyfer ei wasanaeth addysg. Yn ddiweddar, mae uwch arweinwyr wedi datblygu dealltwriaeth well o'r prif faterion sy'n wynebu'r awdurdod lleol, ac mae aelodau etholedig yn dechrau herio perfformiad yn fwy effeithiol.

Mewn tri o'r awdurdodau lleol, caiff trefniadau craffu eu cynnal yn dda ac mae aelodau etholedig yn fwyfwy cadarn wrth fonitro a herio cynnydd a chefnogi penderfyniadau mewn meysydd allweddol. Mae awdurdod lleol Powys wedi bod yn araf i ddatblygu ei drefniadau craffu, a hyd at yn ddiweddar iawn, mae'r her wedi bod yn wan.

Yn gyffredinol, mae polisïau a gweithdrefnau addas gan yr awdurdodau lleol mewn perthynas ag ad-drefnu ysgolion. Ychydig iawn o gynnydd o ran mynd i'r afael â heriau addysg ôl-16 y mae arweinwyr Powys wedi'i wneud, er iddynt wneud cynnydd bach mewn ad-drefnu ysgolion cynradd trwy brosesau ffedereddio. Yng Ngorffennaf 2019, cyhoeddom adroddiad ar nodweddion cyffredin ffedereddio effeithiol (Estyn, 2019a). I gael mwy o wybodaeth, darllenwch yr [adroddiad](#).

Crynodebau sector: Gwasanaethau addysg llywodraeth leol

Mae'r holl awdurdodau lleol yn dangos ymrwymiad i gynyddu darpariaeth Gymraeg drwy eu Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg. Mae cynnydd o ran cyflawni'r cynlluniau mewn tri o'r pedwar awdurdod lleol wedi bod yn araf ac nid yn ddigon strategol. Mae swyddogion yn Sir y Fflint wedi ymateb yn dda i angen dynodedig i ehangu addysg cyfrwng Cymraeg, ac mae timau cynghorol a thimau'r blynyddoedd cynnar yn darparu cymorth pwrpasol effeithiol i ddatblygu medrau Cymraeg disgyblion o oedran cynnar iawn.

Mae staff yng ngwasanaethau addysg yr holl awdurdodau lleol yn cymryd rhan mewn ystod o gyfleoedd dysgu proffesiynol defnyddiol i gefnogi a datblygu'u gwaith. Mewn tri o'r pedwar awdurdod lleol, caiff y cyfleoedd hyn eu cynllunio fel rhan o'r fframwaith rheoli perfformiad corfforaethol a phrosesau gwerthuso blynyddol. Mae rheolwyr yn nodi cryfderau unigol ac anghenion dysgu staff ac yn cysylltu cyfleoedd dysgu yn dda â blaenoriaethau corfforaethol. Yn awdurdod lleol Powys, ychydig iawn o staff y gwasanaeth addysg sydd wedi bod ar gyrsiau sy'n gysylltiedig â llwybr arweinyddiaeth. O ganlyniad, cyfleoedd cyfyngedig sydd i gynllunio olyniaeth arweinyddiaeth o fewn y gwasanaeth.

Mewn tri o'r pedwar awdurdod lleol, mae swyddogion ac aelodau etholedig yn cynllunio cyllidebau blynyddol yn ofalus ac yn unol â blaenoriaethau. Maent yn ymateb yn briodol i bwysau allweddol o fewn y gyllideb addysg ac yn dyrannu adnoddau i adlewyrchu'r flaenoriaeth uchel a roddir i wella deilliannau addysg. Yng Nghasnewydd, mae swyddogion yn mabwysiadu ymagwedd ragweithiol wrth geisio cael cyllid mewnol ac allanol i gyflawni blaenoriaethau, er enghraifft i wella adeiladau ysgol a chefnogi disgyblion o leiafrifoedd ethnig. Fodd bynnag, yn awdurdodau Powys a Sir y Fflint, nid yw rheolaeth ariannol wedi bod yn ddigon cadarn i sicrhau bod ysgolion â diffyg yn eu cyllidebau yn lleihau'r rhain o fewn graddfeydd amser priodol.